

עלון שבועי מבית 'בני אמונים' וכל מאמיניהם

פניני אמן ותפלה בפרשה

מאוצרות אמונים

מצוותיה. אנשי אותו דור, על אף שלמדו תורה וקיימו מצוות, עשו זאת בחסר חשק, כמטא פבד וכעל, ועל כך נענשו. נמצא שענשם לא היה על עצם בטול הברכה, אלא על מה שבטאו בכך - שהתורה היא עליהם כעל וכמטא.

תפארת הונתו'

התפלה מזכירה את מצוות הלב

"לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם" (א י)

"איזו היא עבודה שהיא בלב? הוי אומר: זו תפלה" (תענית א).

באר רבי יוסף שאול נתנזון מלבו:

התפלה נקראת 'עבודה שלב', לפי שבאמצעותה זוכר האדם לקיים את המצוות התלויות בלב. כמות שש מצוות תמידיות שמונה בעל 'ספר החנוף' (בהקדמתו) שביניהן: אמונת ה', יחודו, אהבתו ויראתו. ולפי שמונה התלויה בלב, אם לא יתלנה אליה דבר מעשי היא עלולה להשכח, כדברי הרמב"ם (מורה נבוכים ב לא): "הדעות, אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום... לא ישארו", לכך נקראת התפלה 'עבודה שלב', כלומר: מעשה שעל ידו אנו נזכרים לקיים את המצוות התלויות בלב.

בכך נתן לפרש את דברי הגמרא (ברכות לב ב) ש'חסידים הראשונים' היו שוהים שעה אחת לפני התפלה ושעה נוספת לאחריה, 'כדי שייכנו ללבם לאביהם שבשמים', הינו ששהייתם קודם התפלה ולאחריה נועדה כדי להתבונן באותן מצוות שקיימן תלוי בלב, האם הם מקיימים אותן כראוי.

דברי שאול מהדורא קמא

נתן להסמיך לדברים את דברי רבנו בחיי (שמות יד א): 'ויפני שהאמונה יסוד כל התורה כלה, תקנו לנו רבותינו זכרונם לברכה בתפלה ובברכות לענות אמן, שהוא נגזר מלשון אמונה'. הינו שלפי שהאמונה היא מצוה תמידית המתקיימת במחשבה, לכך הסמיכו לה חכמים מעשה - ענית 'אמן' על כל ברכה, שבכך זכרו אנשים לקיימה.

'השמרו לכם פן יפתה...' בלחש

"השמרו לכם פן יפתה בלבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים" (א טו)

העיד רבי אפרים מנלה מראשי ישיבת חדושי הר"מ:

"בנוער זכיתי להתפלל בצותא חדא עם הגאון מקוון גלוב רבי אריה צבי פרומר זצ"ל. נוהג היה הגאון לקרוא את שמע בקול רם ובהתלהבות עצומה. אולם כשהיה מגיע לפסוק השמרו לכם... היה מנמיך את קולו וקורא אותו ואת הפסוק שלאחריו בשקט, כפי שנוהגים אנו בקריאת התורה בהגיענו לפסוקי התוכחה".

פרדס יוסף חזשי

וכך יחל טובה וברכה. ולכך רמז הכתוב שלפנינו: 'ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך' - על כך כביכול ה' מתפלל ומבקש מאתו, 'כי אם ליראה' - שנגבחר בטוב. רשבי"א ברכות ז א; ז' צ"ח' פם

מבאר אמונים

מקורות בפרשה על גדל מעלת ענית אמן

הקדוש ברוך הוא חפץ באמן

"ואצלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך" (ח ט)

"צריך אדם להזהר בתפלה ובברכות שיענה אחריהם אמן, שהיא מלה נגזרת מלשון אמונה. וכל מי שעמדו אבותיו על הר סיני וקבלו התורה הנקראת אמונה והוא מזרעו של אברהם אבינו שהוא ראש האמונה דכתיב בו (בראשית טו ו): 'והאמן בה', חבי הוא לכוון לבו ומחשבתו בענית אמן... שהרי העבד השומע שומכין את רבו חבי הוא מדרך השכל שיענה אמן. וכל שכן מי שמברך את האלקים אשר בידו נפש כל חי, שיתחייב השומע לענות אמן אחר מי שמברך אותו. וכל שכן שהוא יתברך קובע לו מצוה בדרך זה ומצוה אותו שיתברכו. והוא מצות עשה שבתורה, שנאמר (דברים ח ט): 'ויברכת את ה' אלקיך... וכשם שהוא יתברך חפץ בברכה, הוא הדיו בענית אמן שהוא לשון קיום הברכה. וכבר אמרו ז"ל בברכות בסוף אלו דברים' (דף כג ב) רבי יוסי אומר: 'גדול העונה אמן יותר מן המברך'".

כד' הקמח ערך אמונה

זכות קריאת שמע מגנה במלחמה

"זכר תזכר את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים... אשר הוציאה ה' אלקיך פן יעשה ה' אלקיך לכל העמים" (ו יח-ט)

פרש רבי חיים מצ'נוביץ:

את הפסוק (דברים כ א): 'שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אביכם, דרשו חכמים (סוטה מב א): 'אפלו לא קיימתם אלא קריאת שמע שחרית וערבית - אי אתם נמסרים בגידם'.

ויש לומר כי לכך רמז אף הפסוק שלפנינו: 'זכר תזכר את אשר עשה ה' אלקיך לפרעה ולכל מצרים', שאף שלא היו בידיכם לא תורה ולא מצוות, 'אשר הוציאת' - רק בזכות הזכרת שם 'ה' אלקיך' בקריאת 'שמע ישראל ה' אלקינו', כך בכל המלחמות שיבואו עליכם, אף כי ירבו חטאיכם, 'פן יעשה... לכל העמים', בזכות 'ה' אלקיך' - קריאת שמע.

באר מים חיים דברים

ה' הורה למשה להתפלל

"ויאמר ה' אלי לאמר ראיית את העם הזה והנה עם קשה ערף הוא; הרף ממני ואשמיעם" (ט יג-ד)

בדרך כלל 'לאמר' משמעותו צווי לומר לאחרים; למי היה צריך פאן משה להעביר את דברי ה'?

פרש רבי צבי יצחק אברמוביץ רבה של חצור הגלילית:

בגמרא (ברכות לב א) מבאר שמכף שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'הרף ממני' הבין משה כי ישועתם של ישראל תלויה בו, ומתוך כך התחזק להתפלל עליהם. לדברי הגמרא נתן לפרש את פגנת הפסוק כך: 'ויאמר ה' אלי - לאמר', שאמירתו אלי: 'הרף ממני', נועדה כדי לגרם לי 'לאמר' לפניו את תפלתו.

ע"ע הע"ב

הקדוש ברוך הוא 'מתפלל' שנגבחר בטוב

"ועתה ישראל מה ה' אלקיך שאל מעמך כי אם ליראה" (י ב)

במסכת ברכות (א ו) דרשו חכמים: 'מנין שהקדוש ברוך הוא מתפלל? שנאמר (ישעיה טו ז): 'והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפילתי'; 'תפילתי' - לא נאמר, אלא: 'תפילתי', מכאן שהקדוש ברוך הוא מתפלל'.

תמהו המפרשים: הלא מהות התפלה היא בקשת המתפלל שרצונו תמלא, ובקשה זו שייכת רק לאדם שתלוי בחסדי הבורא, ולא בקדוש ברוך הוא שהכל שלו?

כך באר זאת הרשב"א (פסקי תשובה ה' ב דברים):

האדם התיחד מיתר הנבראים בכך שנתן בידו הכח לבחור בין טוב לרע. מתוך רצונו להיטיב עם בריותיו, הקדוש ברוך הוא כביכול מבקש ומפציר בו שיתבחר בטוב

"התחלת התשובה יכולה להיות דוקא בפעולות הטובות שאנו עושים - בכך שנקפיד לעשותן בהגן. דבר זה אפסורי בשימת לב מעטה, ובפירט בדברים שאדם דש בעקביו ומזלזל בהם, אף שהם חסורים מאד; לדוגמא, בענית אמן; הרי פסה הלכות נשנו בזה, והכל יודעים עד פסה החמירו חכמים - באופן מבהיל - באמן חסופה ובאמן יתוקה, ואפסור לדון מזה חסר מיניעת עינת אמן..."

'משנת רבי אהרן' סאמרים ח"ב עמ"פ

אני לדודי ודודי לי

השקמת בית המדרש (ג)

הקנת הלב לתפלה

חלק ממשלת השקמת בית המדרש, היא כבד שבאמצעותה נתן להתכונן כראוי לתפלה. כפי שהתבאר במאמרים קודמים, התפלה היא מהדברים העומדים ברומו של עולם, ואינה דומה לתפלה לחברתה ככלל. כדברי הר"א הקדוש, שמיים בריאת העולם ועד עתה "אינו דומה תפלת יום זה לתפלת יום שלפניו... ואפילו תפלות שבכל יום ויום הם הפרש גדול בהם... שאין לה תפלה מיום שגברא העולם ועד לעתיד לבא שתהא דומה לחברתה ככלל ועקר" (פיר עז חיים שער התפלה פ"ה).

הסבה המרכזית שבגינה נעשית התפלה על ידינו כדבר שבשגרה, היא מטוהם שאיננו מתכוונים אליה בהתאם לדוגמה. וכפי שאמר חכמינו זכרונם לברכה (שו"ת ט"ז ס"ד): "צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלה".

כדי שהתפלה תאמר מתוך הכנה ראויה, תקנו חכמי המעשה (ברכות לב ב): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", והוסיפו: "חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום".

וכן פסק הש"ח ערוך (א"ח צא א): "ישנה שעה אחת קודם שיקום להתפלל, כדי שיכונן לבו למקום", ובמשנה ברורה שם הוסיף, כי הלכה זו נאמרה לחסידים, אך גם לכל בני האדם ונדושת לכל הפחות שהיה מועטת (מ"ב ס"ט).

אפן ההכנה לתפלה

נחלקו הראשונים (ברכות שם) בסבת הצורך בשתייה קודם התפלה (דבריהם הובאו ברבנו יונה ברכות כא א מדה"ו):

הראשונים ראו, ועוד מהראשונים פרושו שמטרת השתייה קודם התפלה היא כדי שבאמצעותה יפנה האדם את מחו מהמחשבות הטורדות אותו, וכך יוכל לכוון כראוי בתפלה. אולם רבנו יונה (ברכות כא מדה"ו) ועוד ראשונים פרושו, שבגובה נועדה כדי להכין את הלב, כלומר: לבטל מעליו את תענוגות העולם והנאותיו. ובאר שכושטיטרו את הלב מהבלי העולם הזה, אזי יתמלא הוא ממילא ברוממות ה', ומתוך כך תהיה התפלה רצינה ומקבלת לפני המקום.

וכן פסק הש"ח ערוך (א"ח צא א): "המתפלל צריך שיכונן בלבו... ויחשב כי אלו היה מדבר לפני מלך בשר ודם היה מסדר דבריו ומכוון בהם יפה לבל יפשל, וכן היה מוכן לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברך שיהי שהוא חזק כל המחשבות. וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה, שהיו מתבודדים ומכוננו בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתנגדות פח השכל, עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה... וצריך שיחשב בדברים הפכניים הלב ומכוננו אותו לאביו שבשמים, ולא יחשב בדברים שיש בהם קלות ראש".

על דברי הש"ח ערוך הוסיף הרמב"א: "ויחשב קודם התפלה מרוממות האל תעלה ובשפלות האדם, ויסיר כל תענוגי האדם מלבו".

הש"ח הקדוש (תמיד, נר מצוה טז) הסמיך לכך בשם אביו בעל 'עמק ברכה' את דברי הגמרא (ברכות ב): "אל יעמד אדם במקום גבוה ויתפלל, אלא במקום נמוך ויתפלל", שלפני התפלה צריך האדם לשים אל לבו את נמיכות ערכו כלפי גדלות האדון ה' צבקות, ורק אחר כך יוכל לגשת להתפלל. וכיצד יעשה זאת? "יאמר בלבו: מה אני, ומה גבוהה עלי מלא בושתי וכלומי, בא לבקש מאת מלך מלכי המלכים הקדוש ברך הוא, הלא בני מעלה יראו ויבהלו מפניו, וסביבו נשערה מאד, אף אני קרוץ מחמר, לא

גרבי הצמר שנותרו ללא דורש

ליל יום שלישי, ד' בניסן תרע"ד. השמועה הקשה פשטה לה כאש בשדה קוצים והותירה את הנהלה הספרדית בירושלים המיומה וכאובה. רבי עזרא בן רבי יצחק עבאדי דהב, תלמיד חכם מפלג, מחכמי ארם צובה אשר קבע את מושבו בירושלים, נפטר לבית עולמו בקצור ימים ושנים. הוא נקטר בדמי ימיו לאחר שנות שורים קשים ומרים, כבו עשרים ושבע בלבד, כשהוא מותר אחריו את אלמנתו הצעירה, מרת מסעודה בת המזקל האלקי, רבי יהודה פתיה זיע"א, ויתומה קטנה. זמן מה לאחר פטירתו נולדה לו בת נוספת, ושמה בישאל נקרא ויקטוריה.

עד לילולת אביה הגדול ארצה בשנת תרצ"ד, שאז עברו האם ובתה להתגורר בביתו, לשמשו ולהתבשר מקדשותיו, סבלו האלמנה הצעירה ויתומותיה מבדיות ומחסור תמיד. הבת הגדולה אסתר, אף נפטרה בילדותה מרעב, לא עליו.

ביום מן הימים פנתה ויקטוריה בת השלוש וחצי לאמה ושאלה בתמימות: "אמא, מדוע כל חברותי מגיעות לגן כשכירי משביעי ופרי טעים בתיכון, ואילו אני נאלצת לא פעם להגיע לגן בידים ריקות, ולעיתים רבות אפילו פרי או ירק איני מביאה בתיקי?"

שאלתה התמימה של בתה מלאה את עיניה של האם בדמעות. תחושת האלמנות והבדילות הציפה אותה במלוא עזה, ובמשך דקות ארוכות לא עלה בידה לתת לבתה מענה הולם. לבסוף אמרה בשפתים רוטטות ובגרון נשנק:

"לכל חברותי, ויקטוריה, יש אבא. כשהן רוצות משהו הן יכולות לפנות אליו, והוא משתדל למלא ולדאוג למחסורן. אך את בת, הלא יתומה את, אבא גדול בצדיק נפטר עוד בטרם נולדת, ולמי תפני...?"

"ברם, ויקטוריה יקירת", לטפה האם את ראשה של הילדה, "הלא יודעת את כי הקדוש ברך הוא אבי יתומים. לך יש אבא גדול בפרומים, ובכלתך, לבקש ממנו כל שתחפצי, כריך משביעי, ואפילו תפוח..."

האם הצעירה הליטה פניה בידה ופרצה בכי חרישי, אך הילדה הקטנה קבלה את עצתה של אמה בתמימות משלמת; היא יצאה אל מחוץ לבית, הרימה עיניה לפרומים ואמרה בלב נשבר: "אבא שלי, אבא שבשמים, לכל הילדות בגן שלי יש אבא, ורק לאי, אבא אבא אמרה שאמה אבא שלי. אתה אבא הגדול והחזק ביותר, ואני בטוחה שאמה אוהב אותי עד מאד. אנא, שמע לבתך הקטנה שתתחננת אליך ושלח פרנסה משמים לאמי הקרה, כדי שתוכל לשלח עמי לגן כריך, ואולי גם תפוח, אנא אבא!"

ויקטוריה סימה את תפלתה הקצרה ודלגה בקלילות ובעליצות אל הבית ופניה; "אמא", היא קראה לעבר, אמה שהתמונה בדמעותיה, "בששמי מאבא שלנו שישלח לך פרנסה, אני בטוחה שהוא הקשיב לי. מחך בודאי

למי עליה לפנות בעת צער ומחסור, לאביה שבשמים. אף כאשר גדלה ונשאה לבעלה הצדיק רבי יוסף בצרי יצ"ל, היתה מרבה לפקד את המקומות הקדושים, שם היתה נושאת תפלה לפני ה'.

"רבנו של עולם, אני מבקשת ממך שתתן לי גנים בתלמידי חכמים וצדיקים", והוסיפה: "אם לא יהיו צדיקים ותלמידי חכמים, מעדיפה אני שלא יהיו בכלל".

ואכן, זכתה האשה ותפלתה נשאה פרות. היא זכתה להקים דור של תלמידי חכמים וצדיקים, הלא הם הרבנים הגאונים, ראשי הישיבות והדוברים, רבי מנחם, ורבי ששון יצ"ל, ויבלחט"א, רבי עזרא ורבי דוד שליט"א.

וכאשר תקום מן הספר, תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקימו.

בנימיני הצדיק עמי 85

עצמיות